

سیره معصومین(ع) در برقراری عدالت میان فرزندان

یکی از اصول مهمی که در تربیت فرزندان اهمیت دارد، رعایت مساوات در برخورد با کودکان در همه حال است. سیره معصومان علیهم‌السلام هم گواه همین مطلب است که در میان فرزندان، مساوات را رعایت کرده و زمانی که در میان اصحاب خلاف آن را مشاهده می‌کردند، فوراً تذکر می‌دادند.

یکی از اصول مهمی که در تربیت فرزندان اهمیت دارد، رعایت مساوات در برخورد با کودکان در همه حال است. سیره معصومان علیهم‌السلام هم گواه همین مطلب است که در میان فرزندان، مساوات را رعایت کرده و زمانی که در میان اصحاب خلاف آن را مشاهده می‌کردند، فوراً تذکر می‌دادند.

یکی از اصول مهمی که در تربیت فرزندان اهمیت دارد، رعایت مساوات در برخورد با کودکان در همه حال است. سیره معصومان علیهم‌السلام هم گواه همین مطلب است که در میان فرزندان، مساوات را رعایت کرده و زمانی که در میان اصحاب خلاف آن را مشاهده می‌کردند، فوراً تذکر می‌دادند.

در روایتی از امام صادق علیه‌السلام آمده است: «عدل و انصاف در ذایقه مردم، شیرین‌تر و گواراتر از آبی است که آدم تشنه بنوشد. در اداره کارها گرچه کوچک باشد، ولی چیزی بهتر از عدل نیست.» [1]

بدون شک بر طبق آموزه‌های دینی، تبعیض در میان فرزندان، امری نکوهیده و مذموم است و احادیث فراوانی این عمل را نهی کرده‌اند. در بعضی از روایات سفارش شده است که والدین حتی باید نگاهشان را بین فرزندانشان به خصوص در ایام کودکی فرزندان، به طور مساوی تقسیم کنند.

البته ممکن است بعضی از فرزندان دارای خصوصیات و امتیازاتی باشند که توجه والدین و محبت آنها به او بیشتر باشد، اما در این موارد هم سفارش شده است که اگر والدین می‌خواهند توجه و عنایت بیشتری به این‌گونه بچه‌ها نکنند، دور از چشم دیگر فرزندان باشد، تا شعله حسادت و کینه در میان آنها زبانه نکشد.

در این‌گونه موارد مشابه، می‌توان با ادب کامل و به گونه‌ای که بی‌حرمتی به والدین نباشد، این موضوع را با آنها در میان گذاشت. چه بسا آنها به این مسأله توجهی نداشته‌اند و از تذکر مؤدبانه و دلسوزانه همراه با دلیل و منطق فرزندشان خوشحال شوند و در عمل این مسأله را نیز رعایت کنند.

نکاتی در خصوص عدالت میان فرزندان

• عدالت ورزی در میان فرزندان، مانع از حسادت و کینه ورزی آنها نسبت به یکدیگر خواهد شد.

• بدیهی است که رفتار عادلانه، به معنی برخورد مساوی و یکسان و برابر نیست؛ شاید رعایت عدالت ایجاب کند که پدر برای برخی از فرزندان خود، بر اساس میزان استعداد، ظرفیت و یا جهات دیگر، هزینه بیشتری متحمل شود و این به معنی بی‌عدالتی نیست؛ اما لازم است که پدر، دیگر فرزندان را نسبت به اقدام خود توجیه کند.

• رعایت عدالت در بین فرزندان در هر شرایطی معنی خاصی دارد؛ مثلاً محبت و بازی با کودک دو ساله یک معنی دارد و محبت و بازی با فرزند ده ساله معنی دیگری. مهم این است که والدین با فکر و اندیشه و تدبیر کامل، رفتار عادلانه را در برخورد با فرزندان انتخاب کنند تا آنان احساس تبعیض نکنند.

عدالت در گرمی داشتن فرزندان

برخی از والدین که در صدد توجیح کردن رفتار خود با فرزندانشان هستند، می‌گویند: «وقتی ما کودکی را مثلاً به خاطر درس خوبش مورد توجه بیشتری قرار می‌دهیم، باعث می‌شود که فرزند دیگر، به خود بیاید و بهتر درس بخواند.»

اما این توجیح، نه تنها در علم روانشناسی، رفتار کاملاً غلطی محسوب می‌شود؛ بلکه آموزه‌های دینی هم با این‌گونه تبعیض‌ها مخالف است و آن را تعبیر به بی‌عدالتی می‌کند.

پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: «إِعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ كَمَا تُحِبُّونَ أَنْ يَعْدِلُوا بَيْنَكُمْ؛ میان فرزندان خود به عدالت رفتار نمایید، همان طور که دوست دارید دیگران با شما به عدالت رفتار کنند.» [2]

در روایتی دیگر آمده است که «پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله روزی در حال سخن گفتن با یاران خود بود و در این حال پسر بچه‌ای وارد مجلس شد و به طرف پدر خود که در جمعیت بود، رفت. پدر دستی بر سر او کشید و او را بر زانوی راست خود نهاد. اندکی بعد دخترش وارد مجلس شد و نزد پدر رفت. پدر دستی بر سر او کشید و او را در کنار خود بر زمین نشاند. پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله که برخورد دوگانه پدر با فرزندانش را مشاهده کرد، فرمود: چرا دخترت را بر زانوی دیگر نشاندی؟ پدر او را بر زانوی خود نشاند. در این هنگام پیغمبر فرمود: اکنون عدالت را رعایت کردی.» [3]

البته منظور از عدالت ورزی، برتری ندادن میان کودکان نیست؛ چه آنکه برخی کودکان از مقبولیت بیشتری نزد والدین خود برخوردارند. همچنانکه رُفاعة اسدی از حضرت ابوالحسن موسی بن جعفر علیهما‌السلام سوال کرد: آیا مردی که پسرانی متعدد از بیش از یک مادر دارد، می‌تواند یکی را بر دیگران برتری دهد؟ حضرت در پاسخ فرمود: «نَعَمْ، لَا بَأْسَ بِهِ، قَدْ كَانَ أَبِي عَلَيْهِ‌السَّلَامُ يُفَضِّلُنِي عَلَى أُخِي عَبْدِ‌اللَّهِ؛ آری، ایرادی ندارد. همانا پدرم، مرا بر برادرم عبدالله بن جعفر برتر می‌نهاد.» [4]

اما این برتری دادن برخی بر برخی دیگر، نباید نزد خود کودکان نمود پیدا کند؛ بلکه می‌بایست در احساسات قلبی والدین پنهان بماند. نباید جز به عدالت با کودکان برخورد شود، آن چنانکه امام جعفر صادق علیه‌السلام فرموده است: «پدرم می‌فرمود: سوگند به خدا که من بر خلاف میل باطنی‌ام با برخی فرزندانم بیشتر خوش رفتاری کرده، آنان را روی زانویم می‌نشانم و بیشتر به آنان ابراز محبت کرده و تشکر می‌کنم؛ حال آنکه این همه حق دیگر فرزندانم (منظور امام صادق علیه‌السلام) است. لیکن این کارها برای حفظ فرزندم می‌باشد، تا چنان نکنند که برادران یوسف با یوسف کردند.» [5]

زیرا مراعات نکردن عدالت در میان فرزندان، تأثیرات منفی روحی، بر روی کودکان خواهد گذاشت و بذر کینه و نفرت، در ذهن آنان بارور خواهد شد و در نهایت به دشمنی پایدار و موضع گیری ناسالم هر یک علیه دیگری منجر خواهد شد؛ آن چنان که برادران یوسف با او چنین کردند، آن گاه که [از شدت کینه و نفرت] او را به چاه انداختند.

سیره رفتاری پیغمبر اکرم (ص) در مواجهه با کودکان

«هنگامی که پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله از سفر باز می‌گشت، کودکان گرد ایشان را می‌گرفتند و ایشان به خاطرشان می‌ایستاد. سپس از آنان می‌خواست که بالا بیایند. برخی از آنان، از جلو و از پشت ایشان، بالا می‌رفتند و از همراهان خود می‌خواست که دیگر کودکان را آنان حمل کنند. چه بسا پس از این ماجرا، کودکان افتخار می‌کردند و به هم می‌گفتند: پیامبر خدا، مرا در آغوش خود برد و تو را بر پشت خود برد.» [6]

سیره معصومان علیهم‌السلام نیز در طول تاریخ بر اساس گسترش عدالت میان کودکان استوار بوده است؛ چه کودکانی که با هم برادر بوده‌اند و چه خویشاوند. از عبدالله بن عباس نقل است که می‌گوید: «من نزد پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله بودم، در حالی که آن حضرت بر پای راستش حسین بن علی علیه‌السلام و بر پای چپش ابراهیم فرزند خودش را نشانده بود و گاهی این را می‌بوسید و گاهی آن را.» [7]

بله، ابراهیم، پسر پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله و حسین علیه‌السلام فرزند دخترش بود، و با این همه، آن حضرت اختلاف در روابط را کنار گذاشته و در شیوه رفتار با آنان، فرقی میانشان ایجاد نکرد.

بر اساس روایتی دیگر، «پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله بر منبر وعظ و خطابه نشسته بود که حسن و حسین علیهما‌السلام را که کودک بودند، دید که آن دو راه می‌رفتند و سکندری می‌خوردند و بیم افتادنشان می‌رفت. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله از منبر فرود آمده، آنان را در آغوش گرفت و پیش روی خود نشانید.» [8]

عدالت در ابراز محبت

در حدیثی از امام جعفر صادق علیه‌السلام چنین آمده است: «رسول خدا مردی را دید که دارای دو کودک بود و یکی از آنان را در حضور دیگری بوسید و آن دیگری را رها کرد؛ حضرت به عنوان اعتراض فرمود: پس چرا آن یک را نبوسیدی و با آنان یک نواخت رفتار نمودی...؟!» [9]

عدالت در هدیه دادن

ابن عباس نقل می‌کند که پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمودند: «در هدیه دادن، بین فرزندان مساوات را رعایت کنید.» [10] نیز آن حضرت در سخنی دیگر می‌فرماید: «میان فرزندانان در بخشیدن عدالت ورزید، همان گونه که دوست دارید فرزندان شما در نیکی کردن و ملاطفت میان شما عدالت ورزند.» [11]

عدم تبعیض میان دختر و پسر

در زندگی معصومان علیهم‌السلام نمونه‌های زیادی داریم که بین دختر و پسر هیچ گونه فرقی نمی‌گذاشتند؛ چرا که همه فرزندان امانت‌های الهی هستند که خداوند سرپرستی و تربیت آنها را به ما سپرده است. در روایتی امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «پسران نعمت‌اند و دختران نیکی (یعنی دخترداری نوعی عبادت و کار نیک محسوب می‌شود) و خداوند از نعمت‌ها سوال می‌کند و بر نیکی‌ها پاداش می‌دهد.» [12]

این تفاوت گذاری میان دختر و پسر، پدیده‌ای است که در بیشتر مناطق رواج دارد؛ چه آنکه پدران و مادران به فرزند پسر بیش از دختر گرایش و تمایل نشان می‌دهند و خواسته‌های فرزند پسر را بیشتر برآورده می‌سازند.

اما به منظور کم کردن از اهمیت چنین پدیده‌ای [و مبارزه با آن]، در روایات، به فرزند دختر عنایت ویژه‌ای صورت گرفته است که این خود آموزه‌ای است برای پدران و مادران، چنان که ابن عباس از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نقل کرده است: «مَنْ دَخَلَ السُّوقَ فَاشْتَرَى تَحْفَةً فَحَمَلَهَا إِلَى عِيَالِهِ كَانَ كَحَامِلِ صَدَقَةٍ إِلَى قَوْمٍ مُحَاوِجٍ، وَلَيَبْدَأُ بِالْإِنَاثِ قَبْلَ الذَّكُورِ...» هر کس به بازار رفته، هدیه‌ای بخرد و برای خانواده‌اش ببرد، همچون رساننده صدقه به سوی گروه نیازمندان است و باید زنان و دختران را بر پسران و مردان مقدم بدارد...» [13]

نکته قابل توجه در این مسأله، این است که تقسیم هدیه و مقدم داشتن فرزندان دختر، هیچ گونه تأثیر منفی بر روحیه پسر بچه‌ها نخواهد گذاشت؛ زیرا آنان این مسأله را امری طبیعی می‌دانند که به ناچار باید یکی‌شان مقدم داشته شود؛ زیرا اغلب اوقات پسر بچه‌هایی که از هدایای والدین برخوردار می‌شوند، چه آنها را مقدم بدانند و چه مخر، به تفاوت ایجاد کردن میان پسر بچه‌ها و دختر بچه‌ها توجهی نداشته و معمولاً اعتراضی هم نمی‌کنند.

همچنین، از جمله مصادیق دیگر عدالت میان فرزندان، عدم مقایسه میان کودکان است؛ مقایسه در صفات جسمی، معنوی و روحی‌شان. لذا، گفتن چنین جملاتی که: فلانی زیباتر یا تیزهوش‌تر و زیرک‌تر یا خوش اخلاق‌تر از فلانی است، ناصواب و نادرست است؛ زیرا چنین سخنانی ریشه کینه توزی را تقویت خواهد کرد؛ چه آنکه مقایسه میان کودکان، به «حسادت و رقابت برخی با برخی دیگر» خواهد انجامید.

عدالت در بازی کردن

سیره پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله بر این بود که با همه کودکان بدون فرق گذاشتن بین آنها بازی می‌کردند. جابر می‌گوید: «نزد پیغمبر اکرم رفتم. حضرت، حسن و حسین علیهم‌السلام را بر پشت خود سوار کرده بود و چهار دست و پا راه می‌رفت و می‌گفت: شتر شما چه شتر خوبی است و شما چه سواران خوبی هستید.» [14]

تقسیم مهربانی و دعا کردن

هنگامی که پیغمبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله مکه را فتح کردند، اهل مکه با کودکانشان نزد ایشان می‌آمدند و حضرت بر سر همه آنها دست می‌کشید و بر آنان دعا می‌کردند.» [15]

منبع:

[1]. اصول کافی، ج 2، ص 146

[2]. بحارالانوار، ج 23، ص 113

- [3] کتاب العیال، ج 1، ص 173
[4] مکارم الاخلاق، ص 221
[5] مستدرک الوسائل، ج 12، ص 626
[6] المحجة البيضاء، ج 3، ص 366
[7] بحار الانوار، ج 43، ص 261
[8] بحار الانوار، ج 43، ص 284
[9] النوادر، ص 96، ج 43
[9] کنز العمال، ج 16، ص 446
[11] مکارم الاخلاق، ج 1، ص 473، ج 1624
[12] اصول کافی، ج 6، ص 7، ج 12
[13] مکارم الاخلاق، ص 221
[14] بحار الانوار، ج 43، ص 285
[15] مسند احمد بن حنبل، ج 5، ص 517
- عقیل مصطفوی مجد